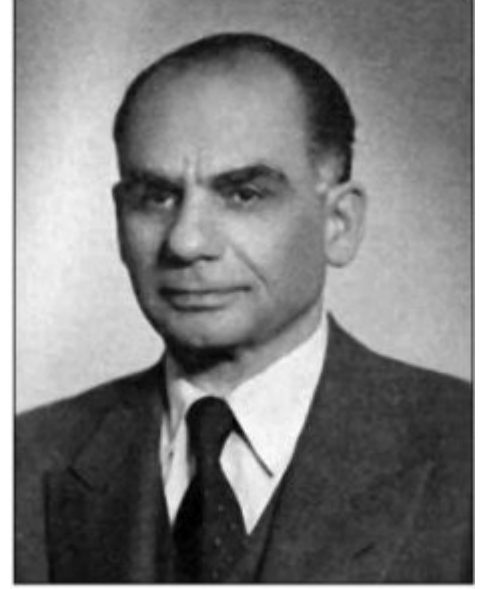


# Zakar Tarver (Ruben Zakar Zakaryan) (1893-1960)

*Doktor Röntgen Müttehassısı ve Ermeni Siyasetçi, Demokrat Parti'nin X. ve XI. Dönem Ermeni İstanbul Milletvekili.*

1894 yılında Eğin'de (Kemaliye) doğan Zakar Tarver'in ailesi, o iki yaşındayken İstanbul'a taşınmıştır. Asıl adı Rupen Zakar Zakaryan'dır. Babası Ohan Efendi, annesi Efkine Hanım'dır. Eğitimine İstanbul Topkapı İlkokulunda başlamış ve Mektebi Osmani-i Hamidi'de tamamlayarak ortaokulu Behçecik Amerikan Okuluna devam etmiştir. Ardından İstanbul Bakırköy Bezazyan Lisesini bitirmiş ve üniversite eğitimini İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinde tamamlayarak 1917 yılında mezun olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği bu yıllarda askere alınarak Osmanlı ordusunda subay olarak görev yapmıştır. 1919 Paris'e giderek radyoloji alanında, 1903 Nobel Fizik ve 1911 Nobel Kimya ödüllerinin sahibi Marie Curie'nin yanında asistanı olarak 3 yıl kadar çalışmıştır.



Zakar Tarver (Ruben Zakar Zakaryan)  
(1893-1960)

Paris'te bulunduğu süre içerisinde kendisini geliştirmek için büyük gayret gösteren Tarver; Türkçe, Ermenice, İngilizce, Fransızca dışında Almanca ve Rusçayı da öğrenmiştir. 1923 yılında İstanbul'a dönmüş ve 10 yıl kadar Ermeni Yedikule Surp Pırgiç Hastanesinin Radyoloji Klinik şefliğini yürütmüştür. 1933 yılından sonra bir süre serbest olarak çalışmalarını sürdürmüştür. II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine 48 yaşında olmasına rağmen ikinci kez askere alınan Zakar Tarver, 1941-1943 yılları arasında Sivas Askeri Hastanesinde tabip yüzbaşı olarak görev yapmıştır. Askerlik sonrası bir süre serbest hekimlik yapmış ardından 1948 yılında Yedikule Surp Pırgiç Hastanesine başhekim olarak görevlendirilmiştir. Bu görevi sırasında hastanenin geliştirilmesinde çok büyük katkıları olmuştur. Ayrıca bugün hala yayınlanmakta olan, hastanenin yayın organı *Surp Pırgiç* dergisinin kuruculuğunu üstlenmiş ve dergide zaman zaman "R. Zakaryan" ve "Z. Kar" müstear adıyla Ermenice hikâyeler yazmıştır. Hayatının büyük bölümünü okumaya ayıran Doktor Tarver'in oldukça zengin bir kütüphanesi bulunmaktaydı.

Tek Parti Dönemi'nde Varlık Vergisi, Yirmi Kur'a Nafia Askerlik gibi bütün sıkıntılı süreçlere tanık olmuş ve bu sebeple yakın çevresinin de teşvikiyle siyasete, Demokrat Parti'den (DP) katılmayı tercih etmiştir. İlk olarak DP'den İstanbul Belediye Meclisi üyeliğine seçilmiş daha sonra DP İdare Kurulunda görev yapmıştır. Yakın çevresinin ısrarları karşısında DP'den milletvekili olmayı kabul etmiş ve bu çerçevede hastanedeki görevinden ayrılmıştır.

2 Mayıs 1954 seçimlerine İstanbul'dan aday olan Zakar Tarver Ermeni Cemaatinin de desteğini almıştır. Seçimlerde

331.244 oy alarak milletvekili olmuştur. Tutanağını 5 Mayıs 1954'te alan Tarver, 14 Mayıs'ta Meclise katılmıştır. Mecliste oldukça aktif olan Doktor Tarver, Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonunda görev almıştır.

Türkiye'nin ilk radyologlarından birisi olan Doktor Tarver 1923 yılında İstanbul'a ilk röntgen cihazını getirtmiştir. Milletvekili olduktan sonra devlet hastanelerinin tıbbi cihaz ihtiyaçlarının karşılanmasında girişimlerde bulunmuştur. Ayrıca milletvekilliği döneminde Taksim Ermeni Hastanesinin gelişmesine de katkı sağlamıştır. Ermeni Cemaatinin sorunlarıyla yakından ilgilenmiş ve bu katkılar sayesinde Patrikhanenin desteğini alarak 1957 seçimlerinde yine DP'den İstanbul milletvekili adayı olmuştur. XI. Dönem milletvekilliği seçimlerinde 315.268 oy alarak tekrar Meclise girmiştir. Bu dönemde de Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu ile Sanayi Komisyonunda üye olarak yer almıştır.

X ve XI. Dönem milletvekilliği süresince Meclis Genel Kurulunda dokuz farklı konuda söz alarak konuşma yapmıştır. Genel Kurulda söz alarak yaptığı bu konuşmalarda; Milli Koruma Kanunu, Hirfanlı Barajı, *Dünya* gazetesindeki bir haber, 6-7 Eylül olayları çerçevesinde Ankara İstanbul ve İzmir'de örfi idarenin ilan edilmesi hakkında; 6/7 Eylül 1955 tarihinde İstanbul ve İzmir'de vuku bulan hâdiselerde zarar görenlerin zararlarının ödenmesi ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi hakkındaki kanunlar; Maliye Vekâleti, Tapu Kadastro Umum Müdürlüğü, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti, Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü 1957 ve 1959 yılı bütçeleri münasebetiyle görüşlerini paylaşmıştır.

Zakar Tarver özellikle sağlık konularında hassas davranarak bu alanda devlet bütçesinden %10 kadar pay ayrılmasını önermiştir. Ayrıca nüfusun artırılması ve bebek ölümlerinin önüne geçilmesi, hekim ve eczacı yetiştirilmesi maksadıyla yeni tıp fakülteleri, eczacılık okullarının kurulması, milli sağlık planının hazırlanması gibi konulara dikkat çekmiştir. Yurtdışına gönderilen öğrencilerin dönüşlerinde yanlarından getirdikleri kitaplardan alınan vergilerin düşürülmesini savunmuştur.

Milletvekilliği süresince Meclis çalışmalarına mümkün olduğu kadar katılmış ve alanıyla ilgili konularda söz alarak görüşlerini paylaşmıştır. 21 Şubat 1955 tarihli TBMM Genel Kurulunda Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bütçesi müzakere edilirken söz alarak azınlık vakıflarının durumu hakkında bir konuşma yapmıştır. Tarver konuşmasında "Osmanlı Devleti zamanında hayır müesseseleri ve kiliseler namına bu müesseselerin tapu kayıtları yapılamadığından, birçok kilise ve mektep, hastane ve eytamhane (yetimhane) gibi müesseselerle vakıf olunan emlâk namı müstearla tapuya kaydedilmişlerdir. 1913 de bu gibi emlâkin tapu tashihlerine imkân sağlayan bir kanun neşir olunmuş, ancak az sonra umumi harp ilân edilmiş ve bu tashih muameleleri durdurulmuş ve bugüne kadar da hâlâ beklemektedir" sözleriyle gayrimüslimlere ait emlakın durumunu özetlemiştir. Kadastro kayıtlarının yenilendiği bu süreçte mağdur olan dini ve hayır müesseselerinin zararının giderilmesini Bakan'dan rica etmiştir.

Zakar Tarver ülke gündemindeki önemli olaylarda tepkisini göstermekten çekinmemiştir. Bunlardan birisi olan 6/7 Eylül Olaylarıdır. Bu konuda 12 Eylül 1955'te olağanüstü toplanan TBMM'de yapılan müzakerelerde söz alarak; yaşananların bir vandalizm olduğunu, olaylara karışanların teşhis edildiğini ve devlet tarafından gerekli cezaya uğrayacaklarına emin olduğunu belirtmiştir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin laik yapısının hala bazıları tarafından algılanmadığını, Müslim-gayrimüslim herkesin vicdanının emrine uymakta serbest olduğunu ve dinin bir vicdan işi olduğunu söylemiştir. Konuşmasına "Asırlardan beridir Türkiye'de yaşayan Ermeni azınlığının ifa ede geldikleri hizmetler cümlelerinin malûmudur: Dr. Antanik paşalar, Horasancılar gibi tıp üstatları, Balyanlar gibi Selimiye Kışlasını, Beylerbeyi Sarayını, Dolmabahçe Sarayını inşa etmiş mimarlar, Dadyanlar gibi memlekette ilk defa baruthane tesis edenler, Devletin para sıkıntısına çare bulmuş olan Kazez Artinler, saymakla sonu gelmiyecek eslâfımız hep bu

memlekete hizmette gurur ve şeref duymuşlardır. Onların öz evlâtları olan bugünküler de aynı samimî duygularla meşbu bulunuyorlar. Dosta ve düşmana karşı bizleri utandıracak olan son vandalizm gösterileri dolayısıyla azınlıkların bu samimî duygularını bu kürsüden belirtmek memleketin yüksek menfaatlerine uygun olacağı kanaatindeyim. Allah bu memleketi korusun!” sözleriyle devam etmiştir.

Genel Kurulda; İstanbul, İzmir ve Ankara vilâyetlerinde Örfi İdarenin ilânına dair Başvekâlet Tezkeresi münasebetiyle yapılan görüşmelerde İstanbul Mebusu Zakar Tarver, bir gayrimüslim temsilci olması sıfatıyla bir konuşma yapmıştır. Tarver yaşananlar ile ilgili olarak “Bunlar nedir! Henüz bâzı geri kafalı dimağlarda mevcut Müslim gayrimüslim ayrılığı. Bu felâkete maruz kalan azınlığa karşı Sayın Başvekilimizin sempatisine şahsen şahidim. Delillerini de verebilirim, örfi idare ilân edilmiştir. Eminim ki bu vandalizmi işleyenlere, vazifelerinde tekâsül gösterenlere kanun müstahak oldukları cezayı verecektir. Ve mağdur olanlara, bilhassa küçük esnafa Devlet her nevi yardımı yapacaktır” ifadelerini kullanmıştır. Konuşmasına Amerika’daki millet esasını örnek göstererek Türkiye’de de farklı etnik unsurların hepsinin eşit şekilde Türkiye’yi oluşturduğunu ve hepsinin Türk olduğunu ifade etmiş ve bütün salon tarafından alkışlanmıştır. Bu konuşmadan sonra söz alan bazı mebuslar “vandalizm” kelimesine tepki göstermeleri üzerine Tarver yeniden söz isteyerek cevap niteliğinde bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında “6 - 7 Eylül hâdiselerinden beş gün sonra 12 Eylül tarihinde burada toplanan fevkalâde inikatta İstanbul’daki müessif vekayiiin sıcağı ve tesiri altında, sokaklara dökülen eşyanın, yanan mabetlerin, açılan mezarların tesiri altında burada sarf ettiğim bir kelime Sayın Behzat Bilgin arkadaşımız tarafından arzu edilmeyecek bir şekilde ele alındı. Ben vatandaşlarımı tenzih ederim, ben de Türküm!” ifadelerini kullanmıştır. Tarver Türkiye’de yaşayan azınlıkların da bu devletin vatandaşları olduklarını ve top yekûn olarak Türk milletini oluşturduklarını ifade ederek Türk olmakla da gurur duyduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir.

13 Şubat 1956 tarihinde TBMM’de İstanbul Mebusu Zakar Tarver Bayındırlık Bakanı’nın sözlü olarak cevaplama için bir soru sormuştur. Tarver’in sorusu; 25 Ocak 1956 tarihli *Dünya* gazetesinde çıkan habere göre “Hirfanlı Barajı inşaatını tetkik etmek üzere memleketimize gelmiş olan İngiliz Tecton Şirketi yüksek mühendislerinden Mr. E. Straugheir, baraj yerinin iyi seçilmediğini, bu barajdan ancak elektrik istihsal edileceğini, elektrik vereceği en yakın şehir de barajdan 150 kilometre uzakta bulunduğu, etrafındaki köylerin çok küçük olduklarını ve bu barajdan sulama işlerinden istifade edilemeyeceğini beyan etmiş bulunuyor. Demokrat iktidarının gururla gösterebileceği başarılarından olan Hirfanlı Barajı hakkında ifade olunan bu beyanat doğru mudur?” şeklindedir. Bayındırlık Bakanı bu soruya “Böyle bir beyanatın gazetelerde görülmesini müteakip müteahhide durum derhal sorulmuş ve alınan cevapta mezkûr zatın kendileri ile hiçbir ilgisi olmadığı ve kendileriyle baraj yeri ve beyan ettiği iddia edilen diğer hususlar hakkında hiçbir konuşmada bulunmadığı ve böyle bir beyanatta bulunmuş ise, hakikate uymayan bu beyanata neye istinaden yaptığının kendisine sorulduğu tarafımıza bildirilmiştir” şeklinde cevaplamıştır. Dolayısıyla bu haberin gerçekleri yansıtmadığı ortaya çıkmıştır. Tarver, Bakan’ın cevabına teşekkür ettikten sonra bu tür haberlerin halk üzerinde olumsuzluğa ve üzüntüye sebebiyet verdiği ifade ederek Bakanlığın, Basın Müdürlüğünün bu tür haberlerin önünü almak için zamanında taranarak tekzip edilmesi hususunda uyarıda bulunmuştur.

Maliye Bakanlığının 25 Şubat 1957 tarihinde yapılan bütçe görüşmelerinde söz alarak dışarıdan gelen bilimsel kitap ve dergiler hakkında bir hususu dile getirmiştir. Tarver konuşmasında Türkiye’nin bütün dünya medeniyetini takip etmesi gerektiğine, Avrupa’ya, Amerika’ya tahsil için öğrenciler, mütehassıslar gönderildiğine, bunların döndükten sonra da Avrupa ve Amerika’daki yenilikleri ve hâdiseleri takip etmek mecburiyetinde olduklarına dikkat çekmiştir.

1957 yılı Sağlık Bakanlığı bütçe görüşmelerinde gündeme gelen konulardan birisi de Dünya Tıp Birliğinin Genel Kurul

Toplantısının Türkiye’de yapılması olmuştur. Bu toplantıya ev sahipliği yapılacağı için ayrılan bütçenin artırılması yönünde görüşler beyan edilmiştir. Toplantının tıp alanına sağlayacağı katkılar dışında ülke tanıtımı ve turizm açısından getireceği katkılar dikkate alınarak Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi Başkanlığına yapılacak yardımın 100 bin liradan 150 bin liraya çıkarılması talep edilmiştir. Doktor olan Zakar Tarver Genel Kurulda söz alarak bu teklifin kabul edilmesi doğrultusunda görüş bildirmiştir.

Orta-Doğu Teknik Üniversitesi Kanun Tasarısı üzerinde de söz almış ve “Bütün ilim ocaklarına mümkün olduğu kadar hibe ve yardıma teşvik edecek şartlar içerisinde bulunalım. Bu ocaklara dışardan malzeme gelecek, gümrükten muaf olacaktır. Dâhilden ve hariçten alacağı maddi yardımların tamamen muaf olması ilim ocaklarının teşvik edilmesi” temennisinde bulunmuştur. Zakar Tarver eğitim alanında atılacak bütün adımların desteklenmesinin, modern bir ülke olmak için gerekli ve şart olduğu düşüncesindedir.

1959 yılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçe görüşmelerinde söz alan Zakar Tarver, Türkiye’nin sağlık alanında mevcut durumu ve hedefleri hakkında bilgi vermiştir. Tarver Türkiye’nin gelişmekte olan ülkelere birisi olduğunu belirtmiş, eksikliklerin ve atılması gereken adımların çok olması sebebiyle bunları gerçekleştirmek amacıyla hükümetin bütçeden sağlık harcamalarına en az %10 pay ayırması gerektiğine işaret etmiştir. Tarver konuşmasında toplumun sağlığını korumak için her şeyden önce yetişmiş insan gücüne ihtiyaç duyulduğunu belirtmiş ve bu sebeple her beş milyon nüfusa bir tıp fakültesi ve bir eczacılık okulunun açılmasının zaruretine dikkat çekmiştir.

X ve XI. Dönemlerde Mecliste bulunan gayrimüslim mebuslardan birisi olan Zakar Tarver, Genel Kurulda özellikle sağlık alanındaki görüşmelerde söz alarak konuşmalar yapmış, görüş ve önerilerini paylaşmıştır. Bunlarda, Türk milleti adına orada olduğunun bilinciyle hareket etmiştir. Doktor kimliği ve yurtdışı bağlantılarını kullanarak ülkedeki sağlık alanındaki teknik ve teknolojik gelişmelerin ülkeye kazandırılması konusunda çaba sarf etmiştir.

27 Mayıs 1960 tarihinde ordunun idareye el koyması üzerine diğer DP vekilleri gibi Zakar Tarver de tutuklanarak Yassıada’ya götürülmüştür. Yassıada’ya nakledildikten kısa bir süre sonra yargılamalar devam ederken geçirdiği kalp krizi sonrası vefat etmiştir. Ancak ölüm raporunda her ne kadar kalp krizi yazsa da Tarver’in vücudunda darp izlerine dair çeşitli iddialar bulunmaktadır. Yassıada’da yargılanıp 10 yıl hüküm alan DP İstanbul Milletvekili Hadi Hüsman, *Hatırladıklarım Düşündüklerim* adlı hatıratında Zakar Tarver hakkında “İstanbul Mebusu Sayın Dr. Zakar Tarver, İstanbul’un, belki de Türkiye’nin belli başlı tanınmış röntgen mütehassıslarından biri... Sakin, dürüst çok iyi bir insan. Yassıada’daki ilk günlerimizden birinde idi, havalandırmaya çıkarmışlardı, yanıma geldi, bitkin bir hali vardı: ‘Hadi Bey, Yeşilyurt’tan motorla Yassıada’ya getirilirken yolda çok dövdüler bizi, kalbime de bir yumruk yedim. Son derece sarsıldım, dayanamayacağımı hissediyorum, göreceksiniz öleceğim. Hem de yakında... Şayet bir gün buradan çıkarsanız, sizden rica ediyorum, İstanbul’da akrabalarımı bulun ve size söylediklerimi onlara anlatın...’ dedi. Çok müteessir oldum. Aziz arkadaşım Dr. Zakar Tarver, kısa bir süre sonra vefat etti.” ifadelerine yer vermiştir.

Tarver’in başına gelenlerle ilgili olarak bir diğer iddia Celal Bayar’ın torunu Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali tarafından dile getirilmiştir. Naskali verdiği bir röportajda “Zakar Bey’in, Yassıada’ya götürülürken gemiye bineceği veya gemiden ineceği sırada görevli subay tarafından itilip düşürüldüğü, başını çarptığı ve darp edildiği anlatıldı. Ölümüne bu hadise sebep olmuş. Beyin kanaması olmuş, revire kaldırılmış. Bu olayı ben annemden dinledim. ‘Öyle olduğunu nasıl kanıtlarsınız, bunu anlatacak şahidimiz var mı?’ diye sormuştum anneme. Zakar Bey’le birlikte Yassıada’ya götürülenler hadiseyi o yıllarda bu şekilde anlatmışlar. Yani oradakilerin hepsi şahit. Aynı grup içinde bulunanlar görmüşler ve hadiseyi böyle anlatmışlar.” ifadelerini kullanmıştır.

Mahkeme devam ederken kayıtlara göre 19 Eylül 1960 tarihinde kalp krizi sonucu vefat eden Zaker Tarver'in cenazesi İstanbul Ermeni Cemaati tarafından görkemli bir tören ile İstanbul Balıklı Rum Mezarlığı'nda defnedilmiştir. Binlerce kişinin katıldığı ve adeta darbeye karşı sessiz tepki olarak değerlendirilen cenaze töreni ertesi gün gazetelerde haber dahi olmamıştır.

Zakar Tarver, Sınavuş Hegniya Hanım ile evli olup, Kirkor Ohan adında bir çocuğu vardır.

## **Ali Çakırbaş**

### **KAYNAKÇA**

#### **Arşiv ve Resmi yayınlar**

##### **TBMM Arşivi**

TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, **Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği**, No:2051.

TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, **Azasının Seçim Mazbatası** No:2051.

**TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre 10, Cilt. 7, İçtima 1, 12.09.1955.

**TBMM TD**, 10. Devre, 5. Cilt, 45. Birleşim.

**TBMM TD**, 10. Devre, 7. Cilt, 80. Birleşim.

**TBMM TD**, 10. Devre, 10. Cilt, 47. Birleşim.

**TBMM TD**, 10. Devre, 10. Cilt, 36. Birleşim.

**TBMM TD**, 10. Devre, 17. Cilt, 46. Birleşim.

**TBMM TD**, 10. Devre, 17. Cilt, 48. Birleşim.

**TBMM TD**, 11. Devre, 7. Cilt, 45. Birleşim.

**TBMM TD**, 11. Devre, 9. Cilt, 73. Birleşim.

#### **Sürelî yayınlar**

"Meclis'teki son, Yassıada'daki tek gayrimüslim: Dr. Zakar Tarver", **Derin Tarih**, 12 Temmuz 2017.

"148 Mebusun Seçim Tutanağı İade edildi, 6 Haziran 1950, **Milliyet**; 6 Haziran 1950, **Cumhuriyet**.

"27 Mayıs'ın unutturulmuş kurbanı Dr. Zakar Tarver", 26 Mayıs 2013, **Agos**.  
<https://www.agos.com.tr/tr/yazi/5053/27-mayisin-unutturulmus-kurbani-dr-zakar-tarver>, Erişim Tarihi: 30.03.2023.

"Döverek Öldürdüler Kalp Krizi Dediler"  
<https://www.aa.com.tr/tr/demokrasinin-infazi-27-mayis/doverek-oldurduler-kalp-krizi-dediler/1158538>. Erişim Tarihi: 30.03.2023.

#### **Araştırma-İnceleme Eserler**

AKKAYA, Ahmet Yaşar, **Türkiye'de Darbeler ve Azınlıklar**, İstanbul, 2014.

AKKAYA, Ahmet Yaşar, **Menderes ve Azınlıklar**, İstanbul, 2011.

ASLAN, Zehra, **Demokrat Parti Döneminde Türkiye Yahudileri ve YASSIADA MAĞDURU YAHUDİ MİLLETVEKİLLERİ (İshak Altabev-Yusuf Salman)**, Libra Kitap, İstanbul 2018.

ASLAN, Zühtü, **Türk Parlamento Tarihi (TBMM XI. Dönem 1957-1960)**, Cilt:3, No:156, Ankara, 2011.

BİNARK, İsmet, **Türk Parlamento Tarihi (TBMM X. Dönem 1954-1957)**, Cilt:4, No:140, Ankara, 2010.

ÇAKIRBAŞ, Ali, TBMM'de Gayrimüslim Milletvekilleri (1923-1964), Hiper yayın, İstanbul, 2020.

YÜRÜK, Hüseyin, **27 Mayıs 1960 Darbe Esaret ve Ölüm**, Hukukçular Derneği, İstanbul, 2022.

### **Metin Görseli**

**TBMM Albümü (1920-2010)**, C 2, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Bakanlıklar/Ankara,

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/zakar-tarver-ruben-zakar-zakaryan-1893-1960/?pdf=6186> adresinden erişilmiştir